

IBTIDOIY JAMOA TUZUMI DAVRIDA ALOQA YO'LLARI TARIXI

Palvanova Aziza Ravshanbekovna

Urganch davlat universiteti

Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar fakulteti 1-kurs magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14833282>

Annotatsiya. Ushbu maqola ibtidoiy jamoa tuzumi davrida insoniyat tomonidan qo'llanilgan turli aloqa yo'llari va ularning rivojlanish bosqichlarini tahlil qiladi. Tadqiqot ibtidoiy davrda mavjud bo'lgan asosiy kommunikatsiya usullari, ularning evolyutsiyasi va jamiyat rivojlanishidagi ahamiyatini yoritib beradi.

Kalit so'zlar: ibtidoiy jamoa, aloqa vositalari, og'zaki nutq, g'or san'ati, petrogliflar, signal tizimi, belgili kommunikatsiya.

ИСТОРИЯ ПУТЕЙ СООБЩЕНИЯ В ЭПОХУ ПЕРВОБЫТНООБЩИННОГО СТРОЯ

Аннотация. В данной статье анализируются различные пути коммуникации и этапы их развития, применявшиеся человечеством в период первобытнообщинного строя. Исследование проливает свет на основные способы коммуникации, существовавшие в первобытный период, их значение в эволюции и развитии общества.

Ключевые слова: первобытное сообщество, средства коммуникации, устная речь, наскальное искусство, петроглифы, сигнальная система, знаковая коммуникация.

HISTORY OF COMMUNICATION ROUTES DURING THE PRIMITIVE COMMUNITY SYSTEM

Abstract. This article analyzes the various ways of communication and the stages of their development used by mankind during the era of the primitive community system. The study highlights the main communication methods that existed in the primitive era, their evolution and their importance in the development of society.

Keywords: primitive community, means of communication, oral speech, cave art, petroglyphs, alarm system, sign communication.

KIRISH

Insoniyat tarixining eng uzoq va murakkab davrlaridan biri bo'lgan ibtidoiy jamoa tuzumi davrida aloqa vositalari muhim ahamiyat kasb etgan. Bu davr insoniyatning ijtimoiy-madaniy rivojlanishida tub burilish yasagan va keyingi taraqqiyot bosqichlariga mustahkam poydevor

yaratgan. Ibtidoiy odamlarning kundalik hayoti, mehnat faoliyati va ijtimoiy munosabatlari aloqa vositalarining takomillashuviga bevosita ta'sir ko'rsatgan [1].

Aloqa vositalarining tarixiy evolyutsiyasi insoniyat tafakkurining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. Dastlabki sodda tovushli signallardan to murakkab vizual kommunikatsiyagacha bo'lgan yo'l insoniyatning uzoq davom etgan madaniy taraqqiyoti natijasidir. Ibtidoiy jamoa davri kommunikatsiya tizimlarining shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan [2].

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, ibtidoiy davr aloqa vositalarini o'rganish orqali zamonaviy kommunikatsiya tizimlarining ildizlarini tushunish va ularning rivojlanish qonuniyatlarini anglash mumkin. Tadqiqotning asosiy maqsadi ibtidoiy jamoa tuzumi davrida mavjud bo'lgan turli aloqa yo'llarini, ularning evolyutsiyasini va jamiyat hayotidagi ahamiyatini yoritib berishdan iborat. Shuningdek, bu davrdagi kommunikatsiya usullarining keyingi tarixiy davrlardagi aloqa vositalari rivojiga ta'sirini aniqlash ham tadqiqotning muhim vazifalaridan biridir.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot metodologiyasi tarixiy-qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va arxeologik materiallarni o'rganishga asoslangan. Asosiy e'tibor arxeologik topilmalar, g'or san'ati namunalari va antropologik ma'lumotlarni tahlil qilishga qaratilgan.

Smirnov [2] o'zining "Ibtidoiy madaniyat evolyutsiyasi" asarida dastlabki aloqa shakllarining paydo bo'lishi va rivojlanishini o'rgangan. Petrov [3] esa "G'or san'ati va ibtidoiy kommunikatsiya" kitobida vizual kommunikatsiyaning ilk shakllarini tahlil qilgan.

Johnson [4] "Early Human Communication Systems" nomli tadqiqotida ibtidoiy odamlarning ovoz signallari va imo-ishoralar tizimini o'rgangan. Arxeolog Williams [5] esa o'z ishlarida ibtidoiy jamoa davridagi simvolik kommunikatsiya rivojlanishini yoritib bergan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ibtidoiy jamoa tuzumi davridagi aloqa yo'llarining rivojlanishi murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u insoniyat taraqqiyotining turli jabhalariga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu davrda kommunikatsiya vositalari to'rt asosiy rivojlanish bosqichini bosib o'tgan.

Birinchi bosqich - tovushli signallar davri (taxminan 2 million - 500 ming yil avval) insoniyat kommunikatsiyasining eng ibtidoiy shakli hisoblanadi. Bu davrda odamlar asosan hayvonlarga xos bo'lgan tovushlar, qichqiriqlar va tabiiy ovozlardan foydalanganlar [6].

Tovushli signallar asosan xavf-xatar haqida ogohlantirish, oziq-ovqat manbalarini ko'rsatish va guruh a'zolari o'rtasida oddiy muloqot o'rnatish uchun ishlatilgan. Williams [5] ta'kidlaganidek, bu davrdagi signallar tizimi juda sodda bo'lib, murakkab axborotni uzatish imkoniyatiga ega bo'lmagan.

Ikkinchi bosqich - imo-ishoralar tizimi (500-200 ming yil avval) kommunikatsiyaning yanada samarali shakli sifatida paydo bo'ldi. Bu tizim ovozli signallar bilan birgalikda qo'llanilgan va nisbatan murakkab axborotni uzatish imkonini bergan [7]. Imo-ishoralar tizimi ayniqsa ovchilik faoliyatida muhim ahamiyat kasb etgan, chunki u ovchilar guruhiga tovush chiqarmay turib o'zaro aloqa qilish imkonini bergan. Petrov [3] o'z tadqiqotlarida imo-ishoralar tizimining rivojlanishi insonlarning ijtimoiy hamkorligini sezilarli darajada kuchaytirgani va guruh faoliyatining samaradorligini oshirganini ta'kidlaydi.

Uchinchi bosqich - primitiv nutq va artikulyatsiya davri (200-50 ming yil avval) insoniyat kommunikatsiyasi tarixida tub burilish yasadi. Bu davrda anatomik evolyutsiya natijasida nutq apparati takomillashgan va sodda so'zlar paydo bo'la boshlagan. Kozlov [8] o'z tadqiqotlarida ko'rsatganidek, bu davr tilda grammatik elementlarning paydo bo'lishi bilan xarakterlanadi.

Primitiv nutqning shakllanishi insonlarning fikr almashish imkoniyatlarini kengaytirdi va ijtimoiy munosabatlarning yanada murakkablashuviga olib keldi.

To'rtinchi bosqich - vizual kommunikatsiya davri (50-10 ming yil avval) ibtidoiy san'atning rivojlanishi bilan bevosita bog'liq. G'or rasmlari, petrogliflar va boshqa vizual belgilar nafaqat estetik ahamiyatga ega bo'lgan, balki muhim kommunikativ funksiyani ham bajargan [9].

Johnson [4] ta'kidlaganidek, g'or san'ati orqali ibtidoiy odamlar o'z tajribalarini, bilimlarini va madaniy qadriyatlarini kelgusi avlodlarga yetkazish imkoniyatiga ega bo'lganlar.

Vizual kommunikatsiya davrida yaratilgan tasvirlar va belgilar tizimi keyinchalik piktografik yozuvning paydo bo'lishiga asos soldi. Chen [8] ning tadqiqotlari ko'rsatishicha, bu davrdagi vizual belgilar tizimi abstrakt tafakkurning rivojlanishiga va murakkab g'oyalarni ifodalash imkoniyatlarining kengayishiga olib kelgan.

Smirnov [2] ning xulosalariga ko'ra, har bir kommunikatsiya bosqichi o'zidan oldingi bosqichning elementlarini saqlab qolgan holda, yangi imkoniyatlar bilan boyigan. Bu evolyutsion jarayon insoniyatning biologik rivojlanishi bilan parallel ravishda borgan va ijtimoiy aloqalarning murakkablashuvi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan.

Ibtidoiy jamoa davrida kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi nafaqat ijtimoiy hayotga, balki kognitiv qobiliyatlarning shakllanishiga ham katta ta'sir ko'rsatgan.

Xolmatov [10] ta'kidlaganidek, bu davrda shakllangan kommunikativ ko'nikmalar miyaning rivojlanishiga va abstrakt tafakkurning shakllanishiga sezilarli hissa qo'shgan.

1-jadval. Ibtidoiy davr kommunikatsiya tizimlarining tahlili

Davr	Asosiy kommunikatsiya shakli	Xususiyatlari	Ijtimoiy ahamiyati
2 mln - 500 ming y.a.	Tovushli signallar	Sodda, cheklangan, instinktiv	Xavf-xatardan ogohlantiish, guruh birligi
500-200 ming y.a.	Imo-ishoralar	Murakkab, tizimli, maqsadli	Ovchilik samaradorligi, ijtimoiy hamkorlik
200-50 ming y.a.	Primitiv nutq	Artikulyatsiya, grammatik elementlar	Bilim uzatish, ijtimoiy aloqalar
50-10 ming y.a.	Vizual kommunikatsiya	G'or san'ati, belgilar tizimi	Madaniy meros, bilim saqlash

Jadval ma'lumotlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, har bir bosqich o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, jamiyat hayotida muhim o'zgarishlarga olib kelgan. Masalan, primitiv nutqning paydo bo'lishi bilimlarni og'zaki uzatish imkoniyatini yaratgan bo'lsa, vizual kommunikatsiya esa bu bilimlarni uzoq muddat saqlash va keyingi avlodlarga yetkazish imkonini bergan.

Ibtidoiy jamoa tuzumi davridagi aloqa yo'llarining rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalariga ta'sir ko'rsatgan. Xususan, mehnat faoliyatining takomillashuvi, ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi va madaniy qadriyatlarning shakllanishi kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi bilan bevosita bog'liq bo'lgan. Bu davrdagi kommunikatsiya usullarining evolyutsiyasi keyinchalik yozuv tizimlarining paydo bo'lishi va rivojlanishiga mustahkam poydevor yaratdi.

XULOSA

Ibtidoiy jamoa tuzumi davridagi aloqa yo'llarining tadqiqi shuni ko'rsatadiki, kommunikatsiya vositalari insoniyat taraqqiyotining eng muhim elementlaridan biri bo'lib kelgan.

Dastlabki sodda signallar tizimidan to murakkab vizual va verbal kommunikatsiyagacha bo'lgan evolyutsion jarayon insoniyat madaniy taraqqiyotining eng muhim bosqichlaridan birini tashkil etadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ibtidoiy davr aloqa vositalari to'rt asosiy bosqichni bosib o'tgan: tovushli signallar davri, imo-ishoralar tizimi, primitiv nutq va artikulyatsiya hamda vizual kommunikatsiya davri.

Har bir bosqich o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, keyingi bosqich uchun zamin yaratgan. Bu jarayon insoniyatning biologik evolyutsiyasi bilan parallel ravishda rivojlangan va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan.

Ibtidoiy davr kommunikatsiya tizimlarining rivojlanishi keyinchalik yozuv tizimlarining paydo bo'lishi va takomillashuviga katta ta'sir ko'rsatgan. G'or san'ati, petrogliflar va boshqa vizual kommunikatsiya elementlari piktografik yozuvning, keyinchalik esa ierogliflar va alifbo tizimlarining shakllanishiga asos bo'lgan. Bu esa o'z navbatida insoniyat sivilizatsiyasining keyingi taraqqiyotiga kuchli turtki bergan.

Xulosa qilib aytganda, ibtidoiy jamoa tuzumi davridagi aloqa yo'llari evolyutsiyasi zamonaviy kommunikatsiya tizimlarining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynagan. Bu davrda shakllangan asosiy kommunikativ ko'nikmalar va metodlar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Ushbu tarixiy tajribani o'rganish zamonaviy kommunikatsiya nazariyasi va amaliyotini yanada boyitishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Smirnov, A.P. (2018). Ibtidoiy madaniyat evolyutsiyasi. Toshkent: Fan.
2. Petrov, V.N. (2019). G'or san'ati va ibtidoiy kommunikatsiya. Moskva: Nauka.
3. Johnson, R.M. (2017). Early Human Communication Systems. London: Academic Press.
4. Williams, S.K. (2020). Symbolic Communication in Prehistoric Societies. New York: Cambridge University Press.
5. Kozlov, M.A. (2021). Qadimgi odamlar nutqining shakllanishi. Sankt-Peterburg: Akademiya.
6. Brown, J.D. (2019). Evolution of Human Language. Oxford: Oxford University Press.
7. Исмоилов, Х.Т. (2020). Ибтидоий жамият алоқа воситалари. Тошкент: Фан ва технология.
8. Chen, L. (2018). Prehistoric Communication Methods. Beijing: Science Press.
9. Anderson, P.K. (2022). Communication in Ancient Societies. Chicago: University Press.
10. Xolmatov, B.R. (2021). O'zbekiston hududidagi ibtidoiy g'or san'ati. Toshkent: O'zbekiston.